

Wprowadzenie

Intensyfikacja procesów globalizacji oraz związana z nimi stopniowa liberalizacja granic w znacznym stopniu przyspiesza procesy integracji gospodarczej, społecznej i kulturowej różnej skali układów przestrzennych od skali światowej, przez europejską, krajową, regionalną po skalę lokalną. Wpływa to na zmianę warunków funkcjonowania i kierunków przemian polskiej przestrzeni, która powinna zmierzać do kształtowania europejskich ogniw rozwoju gospodarczego na swoim obszarze. W procesie tym poważną rolę odgrywają aglomeracje, które powinny przejąć rolę podstawowych ogniw rozwoju polskiej przestrzeni gospodarczej, społecznej i kulturowej. W celu podniesienia ich znaczenia w przestrzeni europejskiej, ważnym zagadnieniem powinny być celowe działania na rzecz poszukiwania różnych dróg ich integracji przestrzenno-funkcjonalnej. Funkcję taką powinny spełniać układy bipolarne, czy multipolarne celowo integrujące polskie aglomeracje w związku z nasilającymi się powiązaniami gospodarczymi istniejących już przedsiębiorstw i instytucji, a także tworzeniem nowych elementów, które przez przyspieszanie ich integracji funkcjonalnej, będą prowadzić do podnoszenia konkurencyjności w skali europejskiej i światowej dla napływu nowoczesnych impulsów rozwoju, które umożliwią kreowanie, jak podkreśla A. Kukliński nowoczesnej przestrzeni¹.

Do tej bardzo ważnej i aktualnej problematyki badawczej nawiązują prace prezentowane w Biuletynie, podejmujące zagadnienia zarówno teoretyczne, jak i analizy empiryczne wzbogacające problematykę kształtowania się, funkcjonowania i rozwoju układów bipolarnych.

We współautorskim opracowaniu T. Kudłacz, T. Markowski i D. Stawasz rozwijają problematykę kształtowania się układów bipolarnych w krajowym systemie osadniczym. Prezentują wyniki uzyskane podczas realizacji projektu badawczego dotyczącego procesów rozwoju obszarów wysokiej koncentracji gospodarczej w Polsce. Na tle diagnozy stanu konkurencyjności polskiej przestrzeni przedstawiają wyzwania międzynarodowe wobec polskich aglomeracji oraz ich misje i priorytety układów bi-

¹ A. Kukliński: *Europejski kontekst przekształceń polskiej przestrzeni. Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju* J. Kołodziejski (red.). Centralny Urząd Planowania, Hipoteza t. I.

polarnych. Stawiają istotne pytanie i poszukują na nie odpowiedzi, „czy elementy polskiego systemu osadniczego spełniają warunki, aby stały się w niedalekiej przyszłości także istotnymi ogniwami gospodarczego systemu europejskiego, czy polska gospodarka, przy wielocentrycznym oraz spolaryzowanym systemie osadniczym, z wyraźną dominacją Warszawy w skali krajowej, będzie wystarczająco konkurencyjna we współczesnym świecie, czy polskie metropolie będą w stanie konkurować z innymi wielkimi metropoliami naszego kontynentu”.

W nawiązaniu do teorii kształtowania biegunów wzrostu, przemiany bazy ekonomicznej, terytorialnych kompleksów przemysłowych, systemów dynamicznych oraz alternatywnego modelu badań przestrzennych Z. Ziolo prezentuje model funkcjonowania układu bipolarnego. Szczególną uwagę zwraca na różnorodne elementy struktury aglomeracji tworzących układ bipolarny, relacje zachodzące między nimi oraz różne kategorie przestrzenne tego układu.

W kolejnej grupie prac przedstawio wyniki prac empirycznych dotyczących układu przestrzennego kraju, czy wybranych aglomeracji. Problem – konkurencja czy współpraca na przykładzie koegzystencji miast aglomeracji gdańskiej został przedstawiony w opracowaniu autorskim D. i M. Kochanowskich. Wybrane problemy układów bipolarnych w krajowej sieci osadniczej przedstawiają E. Jakubowicz i S. Ciok. Autorzy zwracając szczególną uwagę na typy wyróżnionych przez siebie układów bipolarnych i na tym tle omawiają cechy krajowych układów bipolarnych. K. Kuciński przedstawia koncepcję bipolarnego rozwoju Warszawy i Łodzi, a głównie przesłanki zintegrowanego rozwoju, rolę strefy międzyregionalnej w procesie integracji tych aglomeracji, ich uwarunkowania oraz strategię na rzecz zintegrowanego rozwoju aglomeracji Warszawy i Łodzi. Podkreśla przy tym potrzebę zintegrowania Warszawy i Łodzi w jeden bipolarny układ przestrzenny. Problematykę „układ metropolinarny a układ bipolarny” na przykładzie Krakowa i Katowic prezentuje K. Trafas. Autor przede wszystkim zwraca uwagę na cechy metropolii, które odnosi do obszaru metropolitalnego Krakowa. Analizuje funkcje międzyaglomeracyjnych ośrodków wzrostu społeczno-gospodarczego oraz formułuje przesłanki do kształtowania układu bipolarnego. A. Szajnowska-Wysocka podejmuje problematykę kształtowania się multipolarnego układu osadniczego w regionie śląskim, zwracając główną uwagę na przekształcenia morfologiczne oraz zmiany funkcjonalne przestrzeni regionalnej. E. Węclawowicz-Bilska analizuje możliwości rozwoju obszarów lecznictwa uzdrowiskowego w polskich bipolarnych układach dużych miast na tle tendencji europejskich.

Autorka na tle doświadczeń europejskich określa związki przestrzenne wynikające z położenia zdrojowiska lub kąpieliska leczniczego w strukturze aglomeracji oraz warunki rozwoju uzdrowisk. M. Borowiec analizuje funkcjonowanie układu bipolarnego Kraków-Rzeszów. Empiryczną weryfikację podjętej problematyki dokonuje na przykładzie analizy terenów rekrutacji studentów, dwóch podobnych uczelni (Wyższych Szkół Pedagogicznych), występujących na terenie obu miast.

Przedstawione prace dokonują częściowego podsumowania dotychczasowych wyników badawczych dotyczących układów bipolarnych, prezentują możliwości ich zastosowania w działach aplikacyjnych oraz pogłębiają tę złożoną problematykę badawczą w świetle wyboru nowych cech społeczno-gospodarczych. Wydaje się, że wobec konieczności systematycznego podnoszenia konkurencyjności polskiej przestrzeni w strukturach jednoczącej się Europy, ważnym działaniem strategicznym jest dalsze pogłębianie badań oraz celowe przyspieszanie kształtowania się układów bipolarnych, które muszą stanowić partnerskie bieguny wzrostu społeczno-gospodarczego w stosunku do biegunów zachodnioeuropejskich.

Zbigniew Zioto